

ДЕГТЯРЬОВ С.І.

**ПРО РОЛЬ КИЇВСЬКОЇ ДУХОВНОЇ АКАДЕМІЇ У ПІДГОТОВЦІ
КАДРІВ ДЛЯ ЦИВІЛЬНИХ ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ
РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У XVIII ст.**

Протягом майже всього XVIII ст., а особливо у першій його половині, особливе місце у галузі освіти в Російській імперії посідали різноманітні духовні навчальні заклади - академії, колегіуми, семінарії (оскільки інших було вкрай мало). Багатьом з них присвячена широка література таких дослідників, як Д.Вишневський [1], П.Знаменський [2], Л.Посохова [3; 4; 5], В.Серебренников [6], О.Травкіна [7] та інші.

Одним з найбільш значних таких закладів була Київська духовна академія. Її особливістю був той факт, що і в середині XVIII ст. навчання тут велося за тими ж принципами, що й у кінці попереднього XVII ст. У Київській духовній академії навчалася велика кількість людей. Цей заклад відносився до числа вищих. Усі справи тут у першій половині XVIII ст. вирішувалися з погодження Київського митрополита [1, с.13]. Він вирішував питання про призначення та звільнення викладачів і учнів, мав право суду над ними, мав зносини з громадськими й державними установами тощо. Дослідник Д.Вишневський, визначаючи та характеризуючи мету діяльності Київської академії, писав, що вона *«не будучи спеціальним заведенням, не готувала їх [своїх вихованців] к известному, точно определенному положению или служению, а лишь старалась удерживать их от опасных для их православия обучения в латино-польских учебных заведениях»* [1, с.43]. Тому, як видно із зазначеного, до державної служби у цьому закладі (як і в інших подібних) підготувати не могли, але особа, яка отримала тут освіту була більш бажаним кандидатом на посаду у державній установі, ніж ті, що не мали освіти взагалі.

Вихованці академії з числа бідняків (а їх тут навчалася доволі багато) не могли себе часто навіть прогодувати. Витрачаючи багато часу на те, щоб забезпечити себе самим необхідним, вони менше часу присвячували навчанню. Це негативно відбивалося на якості здобутої ними освіти [1, с.84].

У Київську духовну академію приймалися всі бажаючі без виключення, незважаючи на соціальне походження. Єдиною

вимогою було сповідання православ'я. При цьому, незважаючи на церковне спрямування закладу, дітей священослужителів тут навчалася близько третини, всі інші були представниками інших станів [1, с.94-95]. Згодом таке співвідношення зміниться.

Сильна підготовка вихованців академії з латинської мови надавала їм можливість служити перекладачами у державних установах. Але якщо говорити про такі галузі знань, як географія, історія і т.п., то учні академії ознайомилися з ними *«не столько для приобретения положительных сведений по разным отраслям знания, сколько для запаса материалов к украшению речи и внешнему блеску пиитико-риторических произведений»* [1, с.107-108, 173].

Багато випускників Київської духовної академії продовжували свою кар'єру як православні церковнослужителі. Але інших учнів у першій половині XVIII ст. залюбки брали на службу в усі кінці Російської імперії до різних державних установ, особливо цивільних [1, с.299]. Навіть Московська академія і Харківський колегіум, утримання яких було на більш високому рівні, ніж Київської академії, не давали такої кількості чиновників для імперії.

У другій половині XVIII ст. Київська духовна академія залишалася всестановим закладом. Але дії уряду призвели до відтоку світських осіб з академії до інших, новоутворених навчальних закладів (зокрема Московського університету). Тепер тут поступово зростала кількість учнів - вихідців з числа духівництва [6, с.197]. Як наслідок, це відбилося і на зменшенні кількості випускників, які йшли звідти на цивільну державну службу. Але академія продовжувала постачати своїх випускників на т.зв. світську службу до канцелярій, духовних правлінь та інших установ. На державну службу інколи бажали потрапити і вихідці з духівництва. При цьому траплялися складнощі із виходом з духовного звання. У таких випадках деякі особи вдавалися до різних махінацій і часто відпускалися на державну службу начебто по причині хвороби. На чиновницькі посади учні академії приймалися не лише у Київській губернії, але й у більш віддалених куточках імперії. Так, у 1790 р. 16 учнів погодилися вступити на приказну службу аж у Сибірському намісництві [6, с.205-206]. Дехто виявляв бажання вступити і на військову службу. Багатьох вихованців забирали на викладацькі посади (у Московський університет, а особливо у народні училища, що з'являлися по всій імперії у кінці XVIII ст. (про них мова йтиме далі) та для медичної діяльності.

Таким чином, Київська духовна академія відіграла значну роль у забезпеченні не лише деяких державних установ освіченими кадрами, але і вплинула на сам процес побудови системи освіти, який більш активно розпочався з другої половини XVIII ст. У першій половині цього ж століття цей заклад був чи не єдиним представником вченості по всій імперії. Звідси вийшли такі видатні державні діячі та високопоставлені чиновники, як Микола та Іван Бантиш-Каменські, граф П.Завадовський, В.Рубан, князь О.Безбородько та багато інших. З другої половини XVIII ст. роль академії у підготовці учнів до державної служби поступово зменшується, а у кінці царювання Олександра I вона взагалі перетворюється на духовну семінарію, що практично перестає поставляти людей на цивільну державну службу [6, с.217-218].

1. *Вишневецький Д.* Киевская академия в первой половине XVIII столетия. (Новые данные, относящиеся к истории этой Академии за указанное время) / Д.Вишневецкий. - К.: Тип. И.И.Горбунова, 1903. - 371 с.

2. *Знаменский П.* Духовные школы в России до реформы 1808 года / П.Знаменский. - Казань: Тип. Императорского Университета, 1881. - 807 с.

3. *Посохова Л.Ю.* Харківський колегіум (XVIII - перша половина XIX ст.) / Л.Ю.Посохова. - Х., 1999.

4. *Посохова Л.* Європейський досвід у навчальних практиках православних колегіумів України у XVIII ст.: джерелознавчий аспект / Л.Посохова // Наукові записки. Збірник праць молодих науковців та аспірантів / Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України. - Т.19 (у 2-х кн.). - Тематичний випуск: «Джерела локальної історії: методи, дослідження, проблеми інтерпретації, популяризація». Книга 1. - К., 2009. - С.323-340.

5. *Посохова Л.Ю.* Православні колегіуми України XVII-XVIII ст. у контексті трансформації європейської університетської традиції / Л.Ю.Посохова // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна. Історія. - Х., 2009. - Вип.4.

6. *Серебрянников В.* Киевская академия с половины XVIII века до преобразования ее в 1819 году / В.Серебрянников. - К.: Типография Императорского Университета св.Владимира, 1897. - 223 с.

7. *Травкіна О.І.* Чернігівський колегіум XVIII ст. / О.І.Травкіна / Автореф. дис. ... канд. істор. наук. - Львів, 2003. - 20 с.